

УДК 378.147-057.4:364.043(045)

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ

Петренко Тетяна Вячеславівна

м.Київ

У статті розглядаються методичні аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної роботи у сфері зайнятості в умовах сучасного вищого навчального закладу, визначені особливості ефективного навчання студентів шляхом упровадження в навчально-виховний процес інтерактивних методів навчання.

Ключові слова : методична підготовка, сфера зайнятості, ефективність навчання, інтерактивні методи навчання.

Соціальна робота у сфері зайнятості як інструмент соціальної політики покликана сприяти досягненню не лише оперативних, тактичних, а й стратегічних цілей забезпечення продуктивної зайнятості. Інтегративний характер соціальної роботи, опора на широку теоретико-методологічну, методичну та технологічну базу дозволяють соціальним працівникам спрямовувати свою діяльність на удосконалення як об'єктивних умов, так і суб'єктивних чинників продуктивної зайнятості. Функції працівників центрів зайнятості мають включати діагностику стану економічної кон'юнктури, зокрема структури і динаміки робочих місць у регіоні, місті, селищі тощо, вимоги до працівників, їх кваліфікації, освіти відповідно змісту праці; створення загальнодоступного постійно оновлювального банку соціальної інформації про потреби робочої сили у різних регіонах країни, ініціювати оптимізацію правової бази щодо забезпечення мобільності кадрів з районів, що мають надлишкові трудові ресурси, до тих регіонів, де їх не вистачає [8].

Метою соціальної роботи працівників певних служб, установ є також надання послуг клієнтам з метою розвитку їх трудового потенціалу, сприяння покращенню якісних параметрів робочої сили – підвищенню рівня освіти, фахової підготовки, формуванню соціально-значущої трудової мотивації тощо. Це все й обумовлює актуальність даної статті.

Головною метою соціальної роботи у сфері зайнятості є допомога членам суспільства, зокрема уразливим групам населення, досягти стабільного економічного стану. Для виконання такої роботи нам необхідні висококваліфіковані соціальні працівники, які б використовували у своїй діяльності новітні соціальні технології, знання, навички і уміння. Таких фахівців готують у вищих навчальних закладах України.

Проблеми підготовки студентів в нинішніх умовах розробляють І.М.Ковчина, Н.Г.Ничкало, зокрема – підготовкою студентів до діяльності у сфері зайнятості в українській науці займаються Ю.М.Маршавін, А.Т.Чемерис, І.М.Терюханова, В.В.Харабет, А.І.Андрющенко та інші.

Мета нашої статті – визначити особливості ефективного методичного навчання студентів у підготовці до майбутньої соціальної роботи у сфері зайнятості в умовах сучасного вищого навчального закладу.

Відповідно до визначеної мети, нами окреслено такі завдан-

ня статті:

- 1) проаналізувати теоретичні аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників до соціальної роботи у сфері зайнятості;
- 2) визначити особливості ефективного навчання студентів шляхом упровадження в навчально-виховний процес інтерактивних методів навчання.

Ми вважаємо, що особливістю ефективного навчання студентів і підготовки їх до соціальної роботи у сфері зайнятості в умовах вищого навчального закладу є введення у навчальну програму дисципліни «Соціальна робота у сфері зайнятості».

Дана навчальна дисципліна є основою сукупності знань та вмінь, що формують у студентів систему теоретичних і практичних знань з питань функціонування, розвитку та регулювання соціально-трудова відносин у суспільстві, ринку праці, стимулювання оптимального використання людських ресурсів і підвищення продуктивності, ефективності праці.

Метою викладання навчальної дисципліни є сприяння глибокому вивченню студентами теоретико-методичних питань соціальної роботи у сфері зайнятості:

- сформулювати у студентів стійкі знання соціальної роботи у сфері зайнятості;
- допомогти студентам набути практичних навичок і вмінь щодо соціальної роботи у сфері зайнятості;
- сприяти дослідницькій діяльності, розвитку самостійності та відповідальності студентів;
- ознайомити з сучасною системою організації зайнятості населення в державі, області, районі;
- сприяти вивченню правових проблем та соціальної підтримки безробітних громадян в Україні;
- ознайомити з технологіями роботи в закладах та організаціях служб зайнятості.

У результаті вивчення дисципліни «Соціальна робота у сфері зайнятості» студенти повинні знати:

- теоретичні основи соціальної роботи у сфері зайнятості;
- закономірності розвитку ринку праці на Україні;
- функції, організаційну структуру та особливості юридичного статусу і систем управління служби зайнятості;
- соціально-економічні наслідки безробіття;
- особливості рекламної діяльності служб зайнятості;
- роль соціального партнерства на ринку праці;
- фінансові системи ринку праці;
- сучасні тенденції організації зайнятості в Україні;

уміти:

- проводити професійну практичну соціальну роботу (посередництво, консультування та інш.) в соціальних службах та організаціях;

- надавати послуги соціального консультування з питань сфери зайнятості та ринку праці;
- практично застосовувати отримані знання, навички та

вміння соціальної роботи у сфері зайнятості у соціальній роботі;
- застосовувати отримані знання, навички у власному вдосконаленні, професійній громадській діяльності.

Наведемо приклад лекції з використанням інтерактивних методів навчання на тему «Діяльність Державної служби зайнятості».

Мета лекції: дати характеристику соціальному інституту – Державна служба зайнятості; визначити мету, завдання, структуру і основні засоби діяльності; ознайомитись з організацією і функціональними обов'язками регіональної служби зайнятості (центри зайнятості області і міста); розвинути вміння аналізувати і узагальнювати прослуханий теоретичний матеріал; виховувати толерантність, повагу і самоповагу.

Теоретичний матеріал подається студентам за таким планом:

1. Завдання, обов'язки, права, функції, основні напрямки діяльності Державної служби зайнятості.

2. Принципи Єдиної технології обслуговування незайнятого населення.

3. Призначення та основні задачі Єдиної інформаційно-аналітичної системи служби зайнятості.

4. Діяльність базових центрів зайнятості.

Перед викладом теоретичного матеріалу студентам пропонується пояснити такі поняття як: політика зайнятості населення, ринок праці, зайнятість населення, безробітні.

Далі ми подасмо довідку про створення Державної служби зайнятості, використовуючи матеріал презентації. Після перегляду студенти висловлюють своє розуміння необхідності створення Державної служби зайнятості (спеціальної служби, створеної для реалізації політики зайнятості населення і забезпечення громадянам відповідних гарантій на всій території України) [7].

Після пояснення принципів технології обслуговування незайнятого населення у центрах зайнятості студенти разом з викладачем формулюють основну необхідність створення і мету Єдиної технології обслуговування незайнятого населення – створення важливого елемента нової, адаптованої до умов ринку, системи соціального захисту та самозахисту населення; підвищення ефективності роботи державної служби зайнятості щодо надання соціальних послуг безробітним громадянам та роботодавцям. Для закріплення викладеного матеріалу пропонується фільм про роботу функціонально-просторових секторів у базових центрах зайнятості.

Особливості діяльності регіональних і базових центрів зайнятості обумовлені особливістю соціально-економічного стану кожного регіону, основними тенденціями розвитку регіону та ринку праці.

Різні території України мають свої особливості й відмінності як щодо економічного розвитку, так і в соціальному, історичному, мовному та ментальному аспектах. Нині в Україні склалися реальні передумови для розробки та реалізації соціально-економічної політики і на загально-державному, і на регіональному рівнях. Саме брак власної регіональної політики в недалекому минулому призвів до значних диспропорцій у регіональній структурі економіки держави, нагромадження економічних та соціальних проблем [7].

Для наочного закріплення викладеного теоретичного матеріалу студентам пропонується фільм «Екскурсія центром зайнятості», у якому поетапно надається інформація і демонструється обслуговування клієнтів центру зайнятості з першого до останнього кроку вирішення проблеми працевлаштування.

Перед переглядом фільму студентами ми ставимо такі питання:

- Назвіть основну умову реалізації державної політики у сфері зайнятості.

- У чому полягають основні напрямки діяльності Державної служби зайнятості?

Підводимо підсумок лекції.

Основною умовою реалізації державної політики у сфері зайнятості є функціонування Державної служби зайнятості.

Основні напрямки її діяльності визначені у законодавстві України та спрямовані на реалізацію активних та пасивних заходів у сфері зайнятості населення. Крім того Державна служба зайня-

тості як основний суб'єкт у сфері зайнятості населення здійснює координацію діяльності інших державних та недержавних організацій, у межах яких надаються послуги з працевлаштування.

Особливості діяльності регіональних та базових центрів зайнятості обумовлені соціально-економічним станом кожного регіону, основними тенденціями розвитку регіону та ринку праці, які обов'язково зазначаються у регіональних та місцевих Програмах зайнятості населення кожного міста.

Технологія обслуговування незайнятих громадян у центрах зайнятості – це спосіб діяльності спеціалістів Державної служби

зайнятості щодо надання клієнтам передбачених законодавством соціальних послуг на основі раціонального розподілу дій на скоординовані процедури та операції, визначення оптимальних засобів і методів їх виконання. Технологія базується на загальноновизначених принципах діяльності служб зайнятості європейських країн, до яких належать:

- пріоритетність інтересів і потреб клієнтів служби зайнятості, урахування мотивів людини як особистості, її обставин, нахилів і здібностей;

- співробітництво клієнта і служби зайнятості – найбільш ефективний і короткий шлях до працевлаштування;

- пріоритетність послуг центру зайнятості, пов'язаних з пошуком і підбором роботи, перед іншими видами послуг.

Організація обслуговування населення за єдиною для всієї України технологією дає можливість більш якісно надавати послуги клієнтам служби зайнятості, оперативно аналізувати зміни на ринку праці та швидко вживати необхідні заходи.

Застосування Єдиної технології надання соціальних послуг сприяє

розв'язанню багатьох проблем сучасного ринку праці, оперативній реакції служби зайнятості на виклики часу.

Для підготовки до практичних занять студентам пропонуємо такі завдання:

1. Розробити тематичний семінар для безробітних будь-якої соціально-вразливої категорії населення, спрямований на соціально-психологічну адаптацію до сучасних умов ринку праці.

2. Зареєструватися на сайті центру зайнятості з метою пошуку роботи, проаналізувати поетапність виконання дій.

3. Розробити технологію надання соціальної допомоги з працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту і нездатні на рівних конкурувати на ринку праці.

Наведемо приклад практичного заняття з теми «Працевлаштування громадян, які потребують соціального захисту і нездатні на рівних конкурувати на ринку праці».

Мета заняття: узагальнити теоретичні знання студентів про категорії осіб, які потребують соціального захисту і нездатні на рівних конкурувати на ринку праці, методи роботи з ними; розвинути вміння надавати соціальні послуги вказаним особам з працевлаштування; навчити методично вірно проводити таку роботу; виховувати толерантність і повагу до даної групи клієнтів.

Викладач пропонує студентам визначити категорії громадян, які потребують соціального захисту і нездатні на рівних конкурувати на ринку праці, а саме:

- безробітні жінки;

- особи передпенсійного віку;

- особи, звільнені після відбуття покарання у місцях позбавлення волі;

- особи з обмеженими можливостями, які не досягли пенсійного віку.

Далі студенти об'єднуються у чотири групи і визначають методи роботи з певними категоріями клієнтів.

Наприклад, перша група готує тренінг-семінар «Я – успішна жінка» для роботи з безробітними жінками. На семінарі студенти пропонують методи і форми навчання жінок техніці пошуку роботи, самопрезентації, підготовки резюме, етикету, вмінню вести ділові розмови, користуватися татч-скрінами, вибору підходящої роботи (гнучкий графік, неповний робочий день, робота вдома і т.п.), готують довідкову інформацію.

В електронному вигляді студенти пропонують зразки довідкової інформації для різних категорій безробітних жінок.

Довідкова інформація для жінок, які шукають роботу включає дані про вакансії, про можливість професійного навчання та підвищення кваліфікації, про перспективні напрями підприємницької діяльності в регіоні, про діяльність громадських жіночих та молодіжних клубів, Інтернет-центрів для жінок та молоді, про законодавчу підтримку безробітних жінок.

Додаткова інформація для окремих категорій жінок, які мають статус безробітного:

1) для безробітних одиноких та багатодітних матерів це дані про права та соціальний захист одиноких та багатодітних матерів, про вакансії з гнучким графіком, з неповним робочим днем, з роботою вдома, про можливості відкриття власної справи, в тому числі індивідуальної трудової діяльності, про тимчасові роботи, про дитячі виховні заклади (адреси, умови), пропозиції послуг няньок;

2) для жінок передпенсійного віку, які шукають роботу: про можливості професійного перенавчання та підвищення кваліфікації, в тому числі за спеціальностями, які сприятимуть індивідуальній зайнятості, про можливості працевлаштування на робочі місця, які не потребують спеціальної підготовки;

3) для жінок, які повертаються до роботи після тривалої перерви: про можливості самовизначення у світі професій, тестування, яке допоможе обрати професію, про можливості профнавчання та підвищення кваліфікації, про тимчасові роботи, про вакансії, які не потребують спеціальної підготовки, про правовий захист і бронювання робочих місць;

4) для жінок, які бажають розпочати власну справу: перелік законодавчих актів, які регулюють підприємницьку діяльність, перелік перспективних напрямів підприємницької діяльності в регіоні, перелік та зразки необхідних документів для відкриття власної справи, про можливості отримання необхідних знань на спеціальних курсах;

5) для жінок-інвалідів, матерів дітей-інвалідів: про Фонд інва-

лідів, про установи соціального захисту, про права та соціальний захист цих категорій клієнтів, про вакансії з гнучким графіком, з неповним робочим днем, з роботою вдома, про можливості відкриття власної справи, в тому числі індивідуальної трудової діяльності, про тимчасові роботи, про дитячі виховні заклади (адреси, умови), пропозиції послуг няньок, про можливості працевлаштування на робочі місця, які не потребують спеціальної підготовки, про правовий захист та бронювання робочих місць, про медичні установи, про громадські установи;

6) для звільнених військовослужбовців-жінок: про можливості самовизначення та профконсультування, про вакансії, які не потребують спеціальної підготовки, про професійне навчання та підвищення кваліфікації, про організацію стажування безпосередньо на виробництві, про підприємницьку діяльність, про жіночі громадські об'єднання.

За подібною схемою студенти розробляють семінари-тренінги для інших категорій громадян, які потребують соціального захисту і нездатні на рівних конкурувати на ринку праці.

Всі групи створюють комп'ютерні презентації, де розміщують необхідні матеріали, короткі інтерв'ю з успішними людьми, які пройшли подібний шлях, їхні фотографії і т.п.

По закінченню роботи студенти представляють результати своєї праці. Підводяться підсумки теми.

Отже, впровадження у навчальний процес дисципліни «Соціальна робота у сфері зайнятості» обумовлено необхідністю вдосконалення системи теоретичного, практичного і методичного зростання майбутніх соціальних працівників. Зазначаємо також, що впровадження у навчально-виховний процес сучасного вищого навчального закладу інтерактивних методів навчання створює оптимальні умови отримання знань студентами.

Подальшим науковим дослідженням з даної теми може бути методичне забезпечення практичної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у сфері зайнятості.

Література і джерела

1. Бондарчук Л.В. Соціальна робота з людьми з особливими потребами: проблеми професійної самореалізації на ринку праці / Л.В.Бондарчук // Ринку праці та зайнятості населення. – 2008. – № 3. – С. 31–33.
2. Іванова О. Система соціального обслуговування та соціальних служб в Україні // Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В.І.Полтавця. – К.: КМ Академія, 2000. – 189с.
3. Ковчина І.М. Основи соціально-правового захисту особистості: Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «соціальний педагог». / За заг. ред. докт. філос. наук, проф. А.О.Ярошенко. – К.: НПУ, 2011. – 365 с.
4. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / [Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, М. П. Лещенко, Т. В. Іванова, М. М. Солдатенко, В. В. Пилипчук, О. А. Грищенко]. – К. ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – 234 с.
5. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / За заг. ред. І.Д.Звереві, Г.М.Лактіонова. – К.: Центр навч. літератури, 2004. – 256с.
6. Соціальна робота: В 3-х ч. – Ч. 1. Основи соціальної роботи / За ред. Т.Семигіної, І.Григи. – К.: Києво-Могилянська академія, 2004. – 218с.
7. Соціальна робота у сфері зайнятості населення: Навч.посіб. / За ред. В.В.Харбет, А.І.Андрющенко, В.М.Ніколаєвського. – Маріуполь: МФ ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2012. – 568 с.
8. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. –574 с.
9. Чемерис А.Т. Організація діяльності служби зайнятості.– К.: МАУП, 2003. – 120 с.

В статті розглядаються методичні аспекти підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в сфері зайнятості в умовах сучасного вищого навчального закладу, визначені особливості ефективного навчання студентів шляхом впровадження в навчально-виховний процес інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: методична підготовка, сфера зайнятості, ефективність навчання, інтерактивні методи навчання.

The article discusses methodological aspects of training of future social workers to work in the field of employment in conditions of modern higher educational institution, the features of effective training of students by introducing in the educational process of interactive teaching methods.

Key words; methodical training, employment, the effectiveness of the training, interactive teaching methods.